

Historisch
Nieuwsblad

MINISPECIAL

Suriname 50 jaar vrij

Koloniaal bloedbad
Nederlandse troepen
schieten op burgers

Henck Arron
Leidt het land naar
onafhankelijkheid

Dictatuur
De schaduw van
Desi Bouterse

Vlak na de schietpartij op 7 februari 1933
op het Gouvernementsplein schuilen enkele
slachtoffers achter een boom.

Nederlands bloedbad in Paramaribo

Op 7 februari 1933 liet procureur-generaal Frans van Haaren in Paramaribo het vuur openen op een demonstratie. Er vielen twee doden en tientallen gewonden. *Historisch Nieuwsblad* kreeg als eerste inzage in zijn memoires. 'Alles bij elkaar had het niet gunstiger kunnen verlopen.'

Door Guido van Hengel

In het laatste hoofdstuk van *Wij slaven van Suriname* (1934) vertelt schrijver Anton de Kom over het weerzien met zijn geboortegrond op een 'blijde, lichte' morgen in januari 1933. Vanaf de boot beziet hij de kust: 'Twee uur geleden is de zon met een bloedrode glimlach opgestaan uit haar leger, haar gloeiende kogel rolt als een vurige ballon langs de strakblauwe hemel... Aarde en zee van Suriname nemen een douche van zonlicht.'

Hij had toen dertien jaar in het grotendeels van zonlicht verstoken Nederland geleefd. Dertien vormende jaren. In Haagse restaurants en zaaltjes kruiste zijn pad dat van Indonesische vrijheidsstrijders, antikoloniale activisten en ook communisten. De inspiratie die zij boden, aangevuld met de dagelijkse ervaringen met racisme, deden hem beseffen dat hij zich met ziel en

zaligheid moest inzetten voor Surinaamse onafhankelijkheid. Lange avonden spendeerde hij in de Koninklijke Bibliotheek, waar hij materiaal verzamelde voor het schrijven van een boek dat de Surinamers hun eigenwaarde zou moeten teruggeven. Nederland wist ervan. In 1929 signaleerde de inlichtingendienst in Den Haag al 'één West-Indiër' bij de antikoloniale beweging *Perhimpoean Indonesia*. De Kom was in het vizier, helemaal toen hij daarna artikelen ging schrijven voor het communistische dagblad *De Tribune*. Hoewel De Koms besluit om in 1933 naar Suriname te reizen apolitiek was - zijn moeder lag op sterven - stuurde de minister van Koloniën toch een paniekerig waarschuwingstelegram naar de Nederlandse gouverneur in Paramaribo. De Kom was een 'gevaarlijke communist' en een 'revolutionair agitator' die het

volk zou opzetten tegen het koloniale gezag. Prompt werd De Kom vierentwintig uur per dag geschaduw. Later schreef hij erover: 'Hoe is het mogelijk dat de komst van een "communist" vele civiele en militaire bestuurders van de kolonie dermate had beangstigd? [...] Wat zou een enkele man, zelfs indien hij wilde, beginnen kunnen tegen het gehele machtsapparaat van de kolonie Suriname?' De Kom had ongelijk. Eén man kon het verschil maken. Zijn bezoek veroorzaakte veel tumult, wat leidde tot zijn arrestatie en eindigde met de 'Rode Dinsdag' - een dramatische dag in de Surinaamse collectieve herinnering. Op 7 februari 1933 gaf procureur-generaal Frans van Haaren het bevel te schieten op een menigte die voor de vrijlating van De Kom gekomen was. Er vielen twee doden en tientallen gewonden. »

Deze gebeurtenis kennen we vooral vanuit het perspectief van De Kom, die erover schreef in *Wij slaven van Suriname*, aangevuld met de verslagen van de gouverneur, die te vinden zijn in het Nationaal Archief. Maar een paar jaar terug doken de memoires op van Frans van Haaren. Een familielid gaf *Historisch Nieuwsblad* inzage in Van Haarens persoonlijke impressies van deze verschrikkelijke dag.

'Een enorme opruijerij'

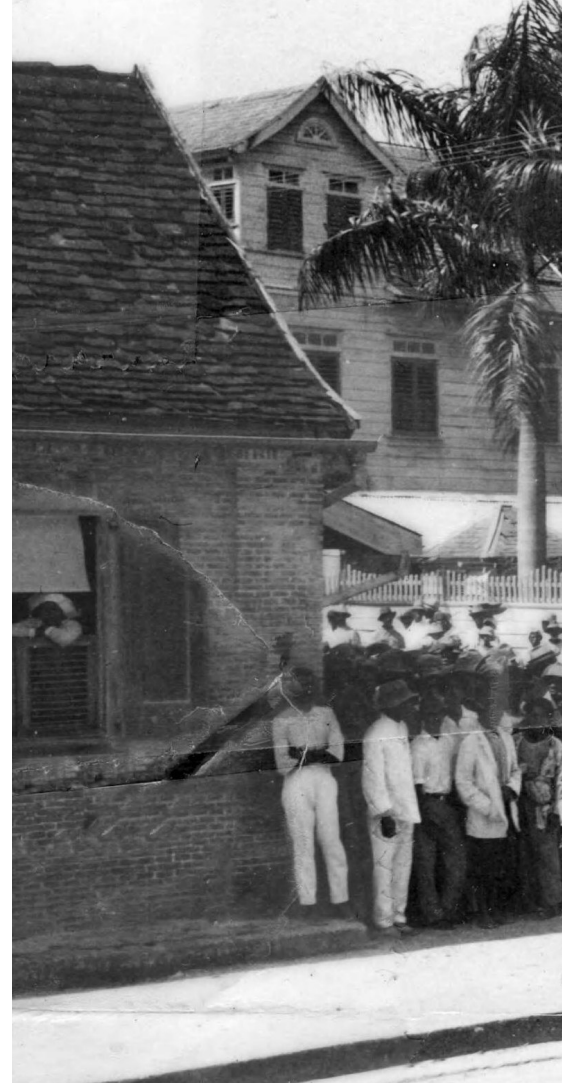
Twee jaar voor De Koms arrestatie, in 1931, was Suriname al opgeschrikt door hongerrellen van werklozen. Deze waren onttaand in een gewelddadige confrontatie met de politie. Van Haaren had deze rellen getypeerd als 'baldadigheid van het rapalje', maar ondertussen was hij als gezagsdrager ook angstig geworden voor het rode gevaar. 'Het communisme heeft

hier zijn intrede gedaan,' schrijft hij. 'De opstand van 1931 was onderdrukt, maar het communisme kreeg men niet het land uit. Het giste onder het volk.'

Lange tijd was er weinig reden tot zorg geweest. Het verzet in Suriname was gefragmenteerd en geïsoleerd. Wel hadden Surinamers die werkten bij de olieraffinaderij op Curaçao inspiratie opgedaan bij Caribische activisten. Heldhaftige verhalen spraken tot de verbeelding, zoals die van de slaven van Haïti, die rond 1800 de Franse kolonisatoren van het eiland hadden verjaagd. Toen de arbeiders tijdens de economische crisis van 1929 huiswaarts keerden, namen ze deze verhalen mee. Maar in 1933 was er dus een aanwijsbare 'agitator', nota bene uit Nederland. Er is weinig reden aan te nemen dat De Kom een revolutie wilde ontketen, maar helemaal niets doen was voor hem ook

De Kom noteert de klachten van de arbeiders

Het bijna verlaten Gouvernementsplein, kort na de schietpartij. Op de voorgrond politietroepen, daarachter slachtoffers. Paramaribo, 7 februari 1933.

Surinamers demonstreren voor de vrijlating van De Kom. De tekst 'onrust in de West' is toegevoegd om het publiek in Nederland te alarmeren. Paramaribo, februari 1933.

Anton de Kom, circa 1924.

geen optie. In *Wij slaven* schreef hij: 'In de stilte van de nacht klopt men aan de vensters. Dat zijn de rechercheurs die zeker willen zijn dat ik thuis ben. Het is alsof iemand plotseling aan mijn hart geklopt heeft: wat zul je doen om de ellende van je volk te verzachten?'

De Kom besloot lezingen te geven over de geschiedenis van Suriname, om de bevolking te scholen. Maar hij stuitte direct op weerstand; als vermeende 'communist' kreeg hij geen toegang tot de zaaltjes. Hij verzoon een list en richtte een 'adviesbureau' op om 'te luisteren naar de klachten van mijn makkers'. Arbeiders van elke afkomst konden een voor een bij hem langskomen. Hij zou hun klachten aanhoren, noteren, en documenteren. Van

Haaren observeert in zijn tekst hoe 'een enorme opruijerij reeds had plaatsgevonden; de Creolen, die zeer laf zijn, bleven aanvankelijk op de achtergrond, maar de Javanen en de Brits-Indiërs [Hindoestanen] kwamen in duizendtallen van alle plantages, tot meer dan zestig kilometer van de stad gelegen naar de stad opdringen; terwijl de Bosnegers en de Indianen vanuit de verste hoeken van het land in beweging werden gebracht.'

Het adviesbureau was in die eerste paar dagen een groot succes. Vooral de Javanen en Hindoestanen zagen in De Kom een messias die hen zou helpen terug te keren naar Nederlands- of Brits-Indië. Onder Javanen deed het verhaal de ronde dat hij magische krachten bezat, dat hij door »

De uit Suriname verbannen Anton de Kom wordt in Nederland welkom geheten door de communistische krant *De Tribune*, 27 mei 1933.

deuren heen kon lopen, dat hij een legendarische verbannen vorst uit de negentiende eeuw was. Van Haaren geloofde sommige van deze veelal groteske geruchten. Zo schrijft hij: 'De Kom - een lichtgekleurde neger - bleek naar allerwaarschijnlijkheid een afstammeling van Gandhi te zijn - en van de fanatieke Oosterlingen kan men het ergste verwachten.'

Van Haaren zocht naar eigen zeggen naar een reden, eventueel een schijnreden, om De Kom te arresteren. Hij was ervan overtuigd dat deze 'raddraaier' een revolutie ging ontketen, en hij vreesde zelfs voor zijn eigen leven. Op 31 januari kreeg hij een bericht 'van iemand die terug-

schrok van de ontzettende opzet en de ongelooflijk wrede manier waarop wij beslopen en uitgemoord zouden worden'.

Achter slot en grendel

Op 1 februari nam hij het zekere voor het onzekere. 'Ongeveer tien minuten van zijn woning trok ons een stoet van duizenden Javanen, Creolen, Negers en Brits-Indiërs tegemoet, die zeer opgewonden waren. [...]

Gewonden worden met een vrachtwagen naar het ziekenhuis vervoerd. Paramaribo, 7 februari 1933.

Overall was men bezig de winkels te plunderen, de markten te sluiten, te ontruimen, de kinderen van de school te halen, enz. enz. Het politiebureau werd afgezet, de mensenmassa met ongelooflijke kracht uit elkaar geslagen en "De Kom" zelf door een inspecteur met de nodige hulp op het bureau gesleurd, waar de kennismaking met mij niet lang duurde en hij achter slot en grendel werd gezet.' De Kom beschreef dit moment zo: 'Op het politiepaleis trad in zijn plaats na enkele ogenblikken, hoogrood van drift, de Procureur-Generaal binnen en beval zonder mij ook maar een ogenblik aan het woord te laten: "Arresteer die kerel!"' Van Haaren liet De Koms woning doorzoeken en meende bewijsmateriaal te hebben om 'dit heerschap voor de eerste maanden op te bergen'. De Kom zelf schreef later dat ze 'niets anders vonden dan de breipatro-

'Wat kon één man beginnen tegen het hele machtsapparaat?'

Anton de Kom siert een Surinaams bankbiljet van 25 gulden, uitgegeven in 1988.

nen van mijn vrouw'. Omdat de toen aanwezige teksten van De Kom in beslag zijn genomen en nooit meer zijn gevonden is het in dit geval lastig een oordeel te vellen. Wie had gelijk? Volgens Van Haaren en de gouverneur was er een plan voor een omverwerping van het gezag; volgens De Kom wilde hij enkel zijn volk bewust maken van de onrechtvaardigheden, al liet hij er geen twijfel over bestaan dat onafhankelijkheid het uiteindelijke doel was. Maar hij wilde 'geen bloedbad'. Zo liet hij de bezoekers van zijn adviesbureau fouilleren om er zeker van te zijn dat ze geen wapens bij zich droegen. Het lag voor de hand dat de situatie direct na de arrestatie van De Kom escaleerde. Zelfs vanuit de binnenlanden reisden

arbeiders naar Paramaribo om de vrijlating van De Kom te eisen. Van Haaren sloeg de schrik om het hart, en hij gaf in Paramaribo een 'reuzen-neger van twee meter tien' de opdracht het volk toe te spreken en tot bedaren te brengen: 'Ik zag een ontzettende ramp aankomen, de mensenmassa was samengedrongen in de Oranjestraat, als in een muizenval, voorop en terzijde liepen kinderen en nieuwsgierigen en een geweersalvo zou een massa onschuldigen tot slachtoffers hebben gemaakt.' Hij vreesde dat ze 'onder de voet zouden worden gelopen als het volk doorzette en [dat] het Parket totaal verwoest en uitgemoord zou worden'. Verschillende bronnen getuigen dat Van Haaren de massa ter plekke toezegde »

Strikte perscensuur

De rooms-katholieke Surinamer was gematigd kritisch over het optreden van Van Haaren, terwijl de socialistische krant *De Banier* sprak over 'moord'. *De Banier* werd aangeklaagd voor smaad. Het bleef een koloniaal bewind; een 18-jarige die in 1932 'Weg met Van Haaren!' op een muur had geschreven, kreeg al een paar maanden gevangenisstraf. De linkse krant *Suriname* schreef dat Van Haaren ongeschikt voor het ambt was geweest. In de maanden en jaren erna kregen Surinaamse kranten te maken met zeer strikte perscensuur.

De Nederlandse jurist Frans van Haaren werkte in totaal dertien jaar in Paramaribo, als hoofd van de politie, procureur-generaal en vervangend gouverneur. Na zijn terugkeer in 1935 werd hij burgemeester van Schiedam. Bij zijn benoeming vertelde hij de *Schiedamse Courant* over zijn herinnering aan Rode Dinsdag: 'Dat was voor mij een moeilijke, zeer moeilijke tijd... Het was een ontzettend harde maatregel geweest, maar ook een heilzame, want alle verzet was opeens gebroken.'

Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog zouden Anton de Kom en Van Haaren elkaar nog één keer op straat treffen. Hoe dat gesprek verliep is onbekend, maar ze deelden inmiddels een zorg: de bezetting. Van Haaren werd afgezet en later gegijzeld in het kamp Sint-Michielsgestel, waar veel andere Nederlandse politici verbleven. Hij schreef voor ondergrondse verzetskranten in Schiedam. In april 1945 overleed hij aan een hersenbloeding. De Kom was actief in het verzet. Hij werd gedeporteerd naar Sachsenhausen en overleed later in concentratiekamp Sandbostel bij Bremervörde (Neuengamme) aan de gevolgen van tuberculose.

Bij het eerste en tweede salvo bleef de menigte nog aandringen, maar bij het derde salvo drong de ernst van de situatie door: 'Langs de oude historische gebouwen liggen tientallen gewonden, springt het bloed tegen de ruiten van Financiën op

Interview met De Kom over de gebeurtenissen in Suriname in *De Tribune*, 27 mei 1933.

Muurschildering ter ere van Anton de Kom in de Bijlmermeer, Amsterdam.

en kruipen de getroffenen in het klavergras van het plein... De mensen wijken terug, vallen, trappen, lopen over elkaar heen...' Met vereende krachten 'veegden' de civiele en militaire machten vervolgens het plein 'schoon'. Rond de dertig gewonden bleven liggen, en twee doden – een Hindoestaanse en een Brits-Guyaanse arbeider. Een dag erna vond er een feest plaats, op kosten van het gouvernement. Politieagenten hielden, in de woorden van De Kom, een 'vrolijke bierfuif', op de goede afloop. De Kom bleef nog drie maanden vastzitten, zonder enig bewijs dat hij daadwerkelijk het gezag omver had willen werpen.

De gouverneur Bram Rutgers meende later dat de gevangenisstraf sowieso niet afdoende had gewerkt, en oordeelde dat het schieten op de mensenmenigte uiteindelijk toch een beter effect had gesorteerd. Ook Van Haaren was die mening toegedaan: 'Voor de toekomst zal dit blijven werken, want het tuig heeft nu ondervonden, dat ook de politie niet terugdeinst als het moet om op de massa te schieten.' Toen De Koms vrouw en kinderen besloten naar Nederland terug te keren werd hij op het laatste moment bij zijn gezin ge-

Politieagenten houden een 'bierfuif' op de goede afloop

voegd en werd hem min of meer in het geheim op 10 mei vaarwel gezegd. De gouverneur noteerde: 'Door zijn vertrek naar Nederland zijn we een naar mijn mening voor deze samenleving gevaarlijk individu kwijt, dat in Nederland geen gevaar, althans niet in die mate, oplevert.' De Kom zou Suriname niet meer terugzien. Terugkijkend op de onlusten in Paramaribo schreef Van Haaren: 'Wij zijn zelf ontzettend dankbaar voor het verloop; alles bij elkaar genomen had het tenslotte niet gunstiger kunnen lopen; het moest tot een treffen komen, maar waar en hoe? Het zijn zware dagen en nachten geweest, maar geleden leed is gauw vergeten.' «

— *Guido van Hengel is historicus. Dit artikel schreef hij in 2017.*

Meer weten

Wij slaven van Suriname (1934) door Anton de Kom is in 2022 opnieuw uitgegeven.

De geschiedenis van de politie in Suriname (2011) door Ellen Klinkers beschrijft de ordehandhaving na het afschaffen van de slavernij.

Anton de Kom (2016) door Rob Woortman en Alice Boots is een uitgebreide biografie.

Gadegeslagen door een voorbijgangster paraderen militairen door de straten. Ze repeteren voor de viering van 25 jarig onafhankelijkheid. Paramaribo, 23 november 2000.

Een leger op zoek naar een vijand

Niemand wist precies wat Suriname met een eigen leger aan moest. Het land was te uitgestrekt, het aantal inwoners te gering. Bovendien was niet duidelijk wie de tegenstander was. Toch kreeg Suriname bij de onafhankelijkheid in 1975 een eigen krijgsmacht. De gevolgen zouden ernstig blijken.

Door Co Welgraven

In 2010 voerde president Desi Bouterse opnieuw de militaire dienstplicht in, na twintig jaar van afwezigheid.

Volgens de toenmalige minister van Defensie Lamuré Latour moest bovendien de kwaliteit van het leger omhoog, zodat het in zijn oude glorie kon worden hersteld. 'We willen allemaal de terugkeer naar de goede oude tijd,' zei hij. De woorden van de bewindsman leidden onmiddellijk tot verbaasde reacties op Surinaamse websites. Over welke 'goede oude tijd' en welke 'glorie' had de minister het? Doelde hij op de periode rond de onafhankelijkheid in november 1975, toen de nieuwe Surinaamse Krijgsmacht (SKM) aantrad en een veelbelovende start maakte? Of verwees Latour naar de voorganger daarvan, de Troepenmacht in Suriname (TRIS)? Of dacht hij aan de tijd vanaf 25 februari 1980, toen een aantal sergeanten van die SKM een einde maakte aan de burgerregering van premier Henck Arron en Suriname een militair bewind kreeg? Het Surinaams Nationaal Leger, zoals de SKM sinds die coup heet, kent ondanks zijn korte bestaan een roerige geschiedenis, met een enkel hoogtepunt, maar vooral veel dieptepunten. Met als treurig sluitstuk de decembermoorden in 1982, toen vijftien tegenstanders van het militaire regime in Fort Zeelandia in Paramaribo om het leven werden gebracht. Die moorden vormen voor velen het bewijs dat

Opperbevelhebber Yngwe (Henk) Elstak in burgertenu, 1975.

Suriname nooit een eigen leger had mogen krijgen. En die niet alleen. Ook de coup die eraan voorafging, de vermeende en mislukte tegencoups, de zogeheten Binnenlandse Oorlog tegen het junglecommando van Ronnie Brunswijk, de minachting van de militaire top voor de burgerrechten, en de corruptie en het machtsmisbruik onderstrepen hun gelijk.

Spanningen

De tegenstanders waren niet alleen aan Nederlandse kant te vinden. Ook Jopie Pengel, de legendarische Surinaamse minister-president van 1963 tot 1969, voelde er niet voor. Hij heeft niet mogen meemaken dat zijn land onafhankelijk werd op 25 november 1975. Hij stierf in juni 1970, slechts 54 jaar oud. Als premier liep hij al vooruit op de zelfstandigheid van Suriname: hij reisde langs veel Europese hoofdsteden en naar de Verenigde Staten om alvast betrekkingen aan te knopen. Suriname moest wat Pengel betreft in alle opzichten een trotse, onafhankelijke natie worden, maar het land moest afzien van een eigen leger. Daarvoor was het veel te groot en was de bevolking veel te klein.

Toen een paar jaar later Den Haag en Paramaribo onderhandelingen begonnen over de voorwaarden waaronder Suriname onafhankelijk zou worden, bleek de Nederlandse delegatie aanvankelijk op hetzelfde standpunt te staan als Pengel. Premier Joop den Uyl, minister van Binnenlandse Zaken Bas de Gaay Fortman (die ook 'de West' in zijn portefeuille had) en minister Jan Pronk van Ontwikkelingssamenwerking hadden hun twijfels over een eigen krijgsmacht. Met in het achterhoofd de situatie in jonge staten in Afrika en Zuid-Amerika, waar militairen kort na de onafhankelijkheid de macht hadden gegrepen, verzuchtte De Gaay Fortman dat van een leger nogal eens narigheid komt.

De Nederlandse onderhandelaars stelden indringende vragen: hoe kon een land dat bijna vijf keer zo groot was als Nederland zich effectief verdedigen met een krijgsmacht die waarschijnlijk niet meer dan duizend militairen zou tellen? Was dat niet louter symboliek? En waar was trouwens de vijand? Buurland Brazilië had weleens te kennen gegeven een doorgang

Soldaten van de Troepenmacht in Suriname (TRIS) blazen het reveille, 1950.

te willen naar de noordkust van Zuid-Amerika, maar van een concrete dreiging was nooit sprake geweest. Datzelfde gold voor Guyana in het westen en Frans-Guyana in het oosten, al waren er met die landen wel regelmatig grensgeschillen. Bovendien had Suriname geen militaire traditie.

Voor Nederland speelden op de achtergrond de spanningen mee tussen Creolen en Hindoestanen, de twee grootste bevolkingsgroepen in Suriname. Premier Arron, voorman van de Creoolse Nationale Partij Suriname (NPS), verraste vriend en vijand toen hij in februari 1974 aankondigde dat zijn land binnen twee jaar onafhankelijk zou zijn. Oppositieleider Jagernath Lachmon van de Vooruitstrevende Hindoestaanse Partij (VHP) vond dat veel te snel; hij vreesde dat de Hindoestanen in het zelfstandige Suriname overvleugeld

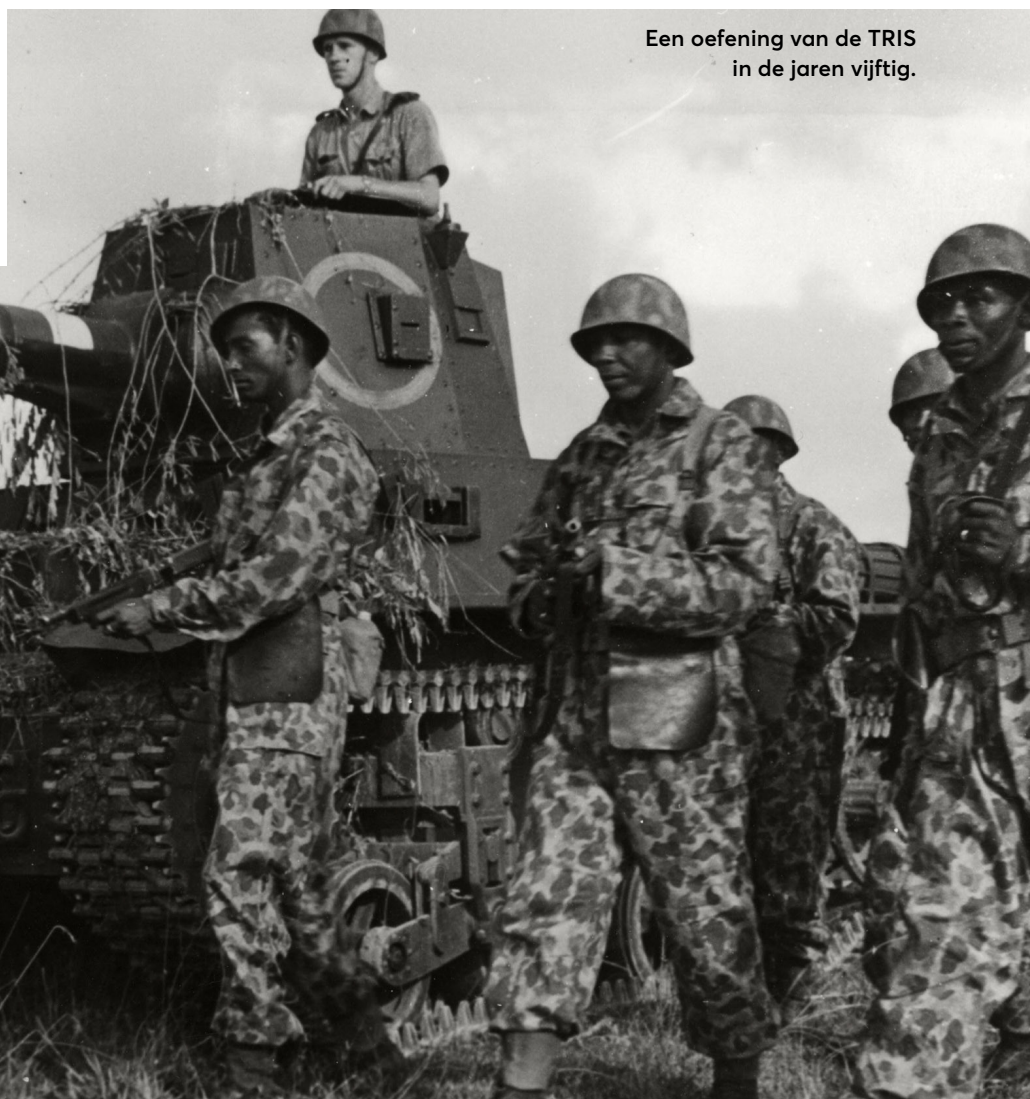

zouden worden door de Creolen. De regering-Den Uyl zag deze controverser vooral als een interne zaak, waarmee de kolonisator zich absoluut niet mocht bemoeien, maar bij de discussie over de toekomst van het leger zat deze kwestie wel degelijk in het hoofd van de Nederlandse bewindslieden. Als er al een Surinaams leger moest komen, mocht het niet al te sterk worden om te voorkomen dat het een onderdrukkende macht zou worden die misschien wel een staatsgreep zou plegen en daarna een dictatuur zou vestigen. Ook in de Tweede Kamer waren er twijfels op dit punt. Kon de Surinaamse

regering de garantie geven dat het leger een afspiegeling zou vormen van de bevolking?

Kamerleden wezen op de labiele situatie in buurland Guyana, waar het leger allesbehalve evenredig was samengesteld. Ze werden ook niet vrolijk van de rumoerige debatten in de Tweede Kamer aan de vooravond van de onafhankelijkheid, waaraan ook leden van het Surinaamse parlement deelnamen. Daarin vlogen afgevaardigden van Creoolse en Hindoestaanse afkomst elkaar juist over dit gevoelige onderwerp in de haren. Premier Arron probeerde de ongerust- »

Nederland was bang van koloniaal gedrag te worden beticht

Een oefening van de TRIS in de jaren vijftig.

Rekruten van de nieuw te vormen Surinaamse Krijgsmacht, april 1975.

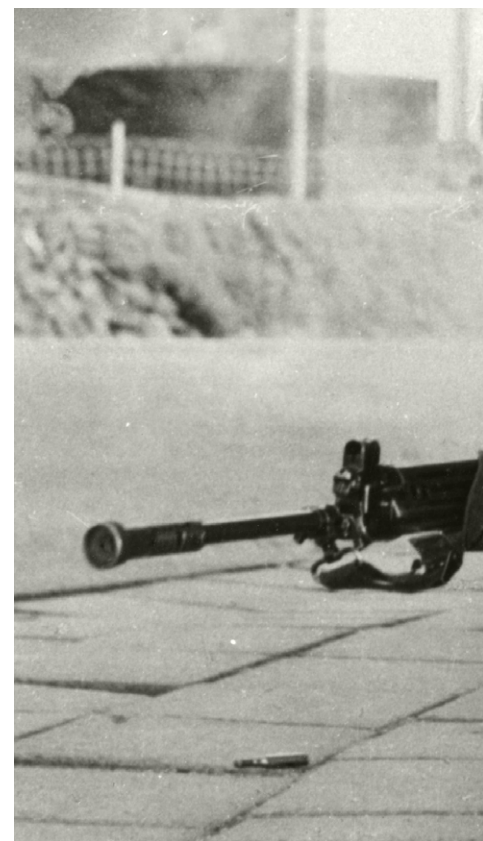
heid in Nederland weg te nemen. Een krijgsmacht van beperkte omvang hoefde niet veel te kosten, benadrukte hij. Een eigen leger was volgens hem belangrijk voor de Surinaamse identiteit en het zichtbare symbool van de verworven onafhankelijkheid. Van een gedisciplineerd leger zou een sterke voorbeeldfunctie uitgaan voor de Surinaamse samenleving, en vanzelfsprekend zou het evenredig worden samengesteld. Bovendien had elk zelfstandig land een eigen leger, dus waarom Suriname niet?

Militaire missie

Den Haag deed nog een paar tussenvorstellingen. Zo suggereerde de regering een ontwikkelingsleger op te zetten dat vooral civiele taken zou verrichten. Een geniebataljon, bijvoorbeeld, zou met zwaar mate-

rieel het binnenland van Suriname kunnen ontsluiten. Maar de Surinaamse delegatie wilde er niets van weten: met zo'n bataljon zou binnenlandse ondernemers oneerlijke concurrentie worden aangedaan.

Een andere mogelijkheid was dat Suriname vanaf de dag van zijn onafhankelijkheid lid zou worden van de Organisatie van Amerikaanse Staten. Deze OAS kent eenzelfde bepaling als de NAVO: een aanval op een lidstaat wordt beschouwd als een aanval op alle lidstaten. Maar premier Arron voelde er niets voor. Suriname, net bevrijd van eeuwen koloniale onderdrukking, onmiddellijk weer te binden aan een internationale organisatie waar volgens velen de Amerikanen de dienst uitmaakten. Twee jaar later trad Suriname trouwens wel toe, maar toen

was het zelfstandige leger allang een voldongen feit.

Een derde optie was het leger in te zetten voor kustbewaking. Als er al gevaar dreigde, dan was de kust aan de Atlantische Oceaan het meest kwetsbaar. Het leger kon zo bovendien de drugshandel en andere vormen van criminaliteit bestrijden en illegale immigratie tegengaan.

Nederland wilde de zaak niet hoog spelen, bang als het was van koloniaal gedrag te worden beticht. Het maakte uiteindelijk een draai van 180 graden en ging akkoord met de Surinaamse wens. Nederland bood zelfs op grote schaal hulp aan om de oprichting van het leger in goede banen te leiden. Een militaire missie adviseerde de Surinaamse regering over organisatorische aangelegenheden. Verder was Nederland bereid Surinaamse militairen op te leiden en militair materieel te leveren. Er kwamen (financiële) prikkels voor Neder-

Elk zelfstandig land had een eigen leger, dus waarom Suriname niet?

lands defensiepersoneel om in Surinaamse militaire dienst te treden.

Hét voorbeeld voor het nieuwe leger werd de zogeheten TRIS: Troepenmacht in Suriname, de koloniale Nederlandse krijgsmacht in het land die uit zo'n duizend man bestond. De TRIS was een Nederlands infanteriebataljon dat organisatorisch en financieel tot de Koninklijke Landmacht behoorde. Hele lichteningen Nederlandse dienstplichtigen hebben er deel van uitgemaakt: een tijdje dienen in de tropen in ruil voor een kortere dienst-

tijd was voor veel soldaten een goede deal. Een deel van deze troepenmacht ging over naar de SKM, zoals de Surinaamse Krijgsmacht in de wandeling naar haar afkorting heette. Sterker: de TRIS werd eigenlijk helemaal gesurinamiseerd. De SKM nam materieel en inventarissen van de TRIS over, en ook militaire kampementen en steunpunten. De organisatie en opbouw van de SKM waren ook helemaal gemodelleerd naar die van de TRIS.

Surinaamse (onder)officieren werden aangemoedigd dienst te nemen in het nieuwe leger. Nederland paste het verschil in soldij bij tussen het Surinaamse en het Nederlandse leger. Een van de onderofficieren die de overstap maakte en in het nieuwe leger in zijn vaderland ging dienen, was sergeant Desi Delano Bouterse, sportinstructeur en aanvankelijk gelegerd op de Nederlandse basis in het Duitse Seedorf.

Verkeerde opmerking

Volgens historici is het een cruciale fout geweest om de TRIS om te vormen tot de SKM. Het was ook een merkwaardige ommezwaai: eerst verzette het moederland zich tegen een eigen leger voor de aanstaande ex-kolonie, en vervolgens zadelde het Suriname op met een militaire organisatie die niet eigen was aan het land. Suriname had beter een nieuwe, eigen troepenmacht kunnen opbouwen, toegesneden op de behoeften en spankracht van het land.

Dat de TRIS en de SKM dicht bij elkaar lagen, bleek uit de benoeming van overste Yngwe (Henk) Elstak tot eerste bevelhebber van de Surinaamse Krijgsmacht. Hij was pelotonscommandant geweest van de TRIS; de regering-Arron vroeg hem in de herfst van 1974, een jaar voor de soevereiniteitsoverdracht, de omvorming van het leger voor zijn rekening te nemen. Elstak was geboren in Suriname en had zijn militaire opleiding in Nederland geno-

»

Een soldaat van de TRIS oefent in straatgevechten. Paramaribo, jaren vijftig.

Van 1986 tot 1992 woedt een Binnenlandse Oorlog tussen het Nationaal Leger en het Junglecommando van Ronnie Brunswijk, een gedeserteerde lijfwacht van Desi Bouterse. Leden van het Junglecommando poseren hier met hun wapens, 1989.

ten. Hij was een gedreven en goedlachse officier, iemand van de oude stempel, gesteld op gezag en discipline. Een man die humoristisch, maar ook cynisch uit de hoek kon komen.

Elstak en zijn staf moesten binnen een jaar de zaak organisatorisch en financieel rond zien te krijgen: ze moesten Surinaamse (onder)officieren die bij de TRIS of in Nederland dienden overhalen om in het nieuwe leger dienst te nemen. Ze regelden in overleg met de regering de rechtspositie van het legerpersoneel en zorgden voor eigen uniformen. Ondanks de krappe tijd slaagde de bevelhebber in spe in zijn opzet: in de vroege uurtjes van dinsdag 25 november 1975 paradeerden militairen van de Surinaamse krijgsmacht in hun nieuwe uniform en met een eigen vaandel in het stadion van Paramaribo, waar de Nederlandse driekleur werd gestreken en de Surinaamse vlag (rood-groen-wit) werd gehesen. *'Eri libi te na dede, wi sa*

feti gi Sranan,' zong het enthousiaste publiek mee met het nieuwe volkslied: 'Heel ons leven, tot de dood, zullen wij strijden voor Suriname.' Het land was onafhankelijk en trots op zijn eigen leger. Maar algauw was de euforie voorbij; het ene na het andere probleem doemde op. Suriname had liever een andere leider van de militaire missie op de Nederlandse ambassade gezien dan kolonel Hans Valk, die daar door Den Haag was neergezet. Paramaribo maakte zelfs bezwaar in Den Haag, maar tevergeefs. Het was in alle opzichten een merkwaardige benoeming, die nog grote gevolgen zou krijgen. Iedereen wist dat Elstak en Valk niet met elkaar door één deur konden. Toen ze beiden dienden in de Prinses Juliana-kazerne in Den Haag was al overduidelijk dat ze het land aan elkaar hadden. Er kwamen ook de nodige pesterijtjes over en weer. Zo duurde het geruime tijd voordat de bevelhebber de Nederlandse

Algauw was de euforie voorbij

kolonel officieel in zijn bureau ontving. Zolang dat niet was gebeurd, weigerde Valk met zijn taak te beginnen. Hij en zijn stafleden hebben volgens een direct betrokkene vele maanden alleen maar in de tropenzon gelegen. Terwijl meteen al tekortkomingen in de organisatie van de SKM zichtbaar waren, die met hulp van de Nederlandse militaire missie hadden kunnen worden opgelost. Elstak was niet altijd even diplomatiek en kwam door een humoristisch bedoelde opmerking, die totaal verkeerd viel, ook in aanvaring met ministers uit het kabinet-Arron. Tijdens een kabinetsvergadering waarbij de bevelhebber aanwezig

Herdenking van de Decembermoorden in Amsterdam, 8 december 2001.

was, vroeg Arron hem of hij nog een opmerking had. Daarop antwoordde Elstak prompt: 'Ik zit me net af te vragen of we vanmiddag of aanstaande maandag de macht zullen overnemen.' Zijn gezag was in één klap tot nul gereduceerd.

Vakbond

En dat was nog niet alles. Het leger ontbeerde een militair concept, een defensieplan. Er zaten grote gaten in de organisatie, de opleiding van de rekruten deugde niet en hun uitrusting al evenmin. Door alle tekortkomingen ontstond grote onvrede in het leger, vooral onder een groep onderofficieren. Zij waren ook slecht te spreken over hun eigen rechtspositie: ze vonden dat ze bevorderd moesten worden tot officier. Elstak, gesteld op strikte regels, weigerde dat: de onderofficieren hadden volgens hem niet de vereiste schoolopleiding voor een bevordering. Ook de rest van hun klachten nam hij niet serieus. Toen een paar onderofficieren, onder wie Desi Bouterse, tijdens een onderhoud met de bevelhebber aankondigden dat ze een vakbond gingen oprichten, was de reactie van Elstak opnieuw misplaatst: 'Dat lijkt me een uitstekend idee, ik ben de voorzitter.'

De oprichting van deze Bond voor Militair Kader vormde de opmaat voor de zogeheten sergeantencoup van 25 februari 1980. Drie leden van deze bond waren eerder dat jaar gearresteerd op beschuldiging van insubordinatie. Een dag voordat de krijgsraad vonnis zou vellen, grepen zestien onderofficieren de macht. De regering-Arron werd afgezet en bevelhebber Elstak werd vervangen door Desi Bouterse. Na vier jaar en drie maanden hield de Surinaamse Krijgsmacht op te bestaan; de naam was voortaan Nationaal Leger. Kolonel Valk onderhield goede relaties met de coupgelegers, gaf ze adviezen en ging daardoor zijn boekje te buiten. Het kabinet-Van Agt riep hem in de loop van 1980 terug naar Nederland. In de zomer van dat jaar stelden de militaire machthebbers de grondwet buiten werking. Op 8 december 1982 werden vijftien intellectuelen uit de weg geruimd. Onder hen was Eddy Hoost, die in 1974 en 1975 nauw betrokken was bij de oprichting van de Surinaamse Krijgsmacht. Hij was sinds de onafhankelijkheid minister van Defensie en zou dat tot de sergeantencoup blijven. «

— *Co Welgraven is journalist en boekenrecensent. Dit artikel schreef hij in 2010.*

Meer weten

Coups, contra-coups en constitutie (2025) door Bob de Graaff analyseert het Nederlandse beleid ten aanzien van Suriname.

Hans Valk (2021) door Ellen de Vries ontkracht de geruchten dat de kolonel betrokken was bij de coup van 1980.

Drie miljard verwijten, Nederland en Suriname 1974-1982 (2004) door René de Groot bevat een apart hoofdstuk over de staatsgreep van 1980.

Arron spreekt het volk toe. Suriname, 1975.

'Arron kon heel koppig zijn'

Henck Arron was de man die Suriname naar de onafhankelijkheid leidde. In 2014 verscheen een biografie, geschreven door Suriname-expert Peter Meel. 'Arron voelde zich beknot door Den Haag.'

Door Ferdinand Lankamp

Waarom moest er een biografie komen van Henck Arron?

'Ik begon erover na te denken in 2000. Er bestond toen al een biografie over Jaggernath Lachmon, een bekende Hindoestaanse politicus, en een biografie over Johan Adolf Pengel, voormalig premier, stond op het punt te verschijnen. Arron was wat mij betreft de volgende die in aanmerking kwam. Arron heeft gezorgd voor de onafhankelijkheid, zoals Pengel en Lachmon in 1954 aan de wieg stonden van de Surinaamse autonomie.'

U heeft Arron vlak voor zijn overlijden in 2000 nog uitgebreid geïnterviewd. Hoe heeft u hem tijdens die gesprekken leren kennen?

'Hij toonde zich onmiddellijk geïnteres-

seerd toen ik contact met hem opnam over een biografie. Ik heb hem wel gewaarschuwd dat ik geen hagiografie wilde schrijven. Dat vond hij geen punt. Ik heb daarna veertien dagen lang met hem over politiek gepraat. We voerden soms pittige discussies, maar hij was heel sportief. Hij maakte ook graag plagerige opmerkingen; hij had een groot gevoel voor humor. Daar stond tegenover dat hij niet graag zijn eigen ongelijk toegaf. Hij kon een heel koppige man zijn.'

Toen kwam hij, eind 2000, even naar Nederland, waar hij plotseling overleed aan een hartaanval.

'Op het podium van het Tropentheater in Amsterdam, waar hij debatteerde over 25 jaar onafhankelijkheid, was hij echt »

Premier Henck Arron (links) en president Johan Ferrier (midden, met twee opgestoken armen) vieren de onafhankelijkheid in het stadion van Paramaribo, 25 november 1975. Uiterst rechts is prinses Beatrix zichtbaar.

weer de gepassioneerde politicus die geen woord terugnam van wat hij eerder over de onafhankelijkheid had gezegd. Dat was op zondag. De maandagavond erna werd ik gebeld door een Surinaamse journalist: Arron was dood. Een enorme schok. Ik kon het niet geloven. Ik heb me toen even afgevraagd of ik wel moest doorgaan met de biografie. Ik heb zijn weduwe na zijn overlijden gecondoleerd, maar haar vervolgens geruime tijd uit respect met rust gelaten. Toen ik weer contact met haar opnam, bleek ze heel behulpzaam. Ze heeft het archief van haar man voor mij opengesteld en als vraagbaak en klankbord gefungeerd. Ik ben haar daar heel dankbaar voor.'

Waarom was Arron zo vastbesloten om voor Suriname volledige onafhankelijkheid te verkrijgen?

'Als politicus was Arron echt een man van de jaren zeventig. Hij vond dat een kolonie zich los hoorde te maken van het moederland. Suriname diende de vrijheid te hebben zelfstandig relaties aan te knopen met het buitenland. Dat kon niet, zolang het land nog onderdeel uitmaakte van het Koninkrijk der Nederlanden. Hij voelde zich beknot door Den Haag.'

Als premier belofde Arron, vlak voor de onafhankelijkheid, dat hij binnen acht maanden

verkiezingen uit zou schrijven. Hierdoor besloot de oppositie akkoord te gaan met de onafhankelijkheid. Arron kwam zijn belofte niet na. Was dat een vergissing?

'Ja. Het is vreemd dat hij dat niet heeft gedaan. Waarschijnlijk had hij die verkiezingen gewoon gewonnen, al was hij daar zelf niet van overtuigd. Hij heeft onvoldoende beseft dat het verlaten van het pad van verzoening tot zo'n enorme weerstand zou leiden bij de oppositie. Het verbreken van zijn belofte werd hem steeds nagedragen. Toen ik hem sprak, stond hij nog steeds achter die beslissing. Hij zei dat hij onrust in de samenleving

Premier Arron wordt op Schiphol afgehaald door zijn Nederlandse ambtsgeenoot Den Uyl, 24 juni 1975.

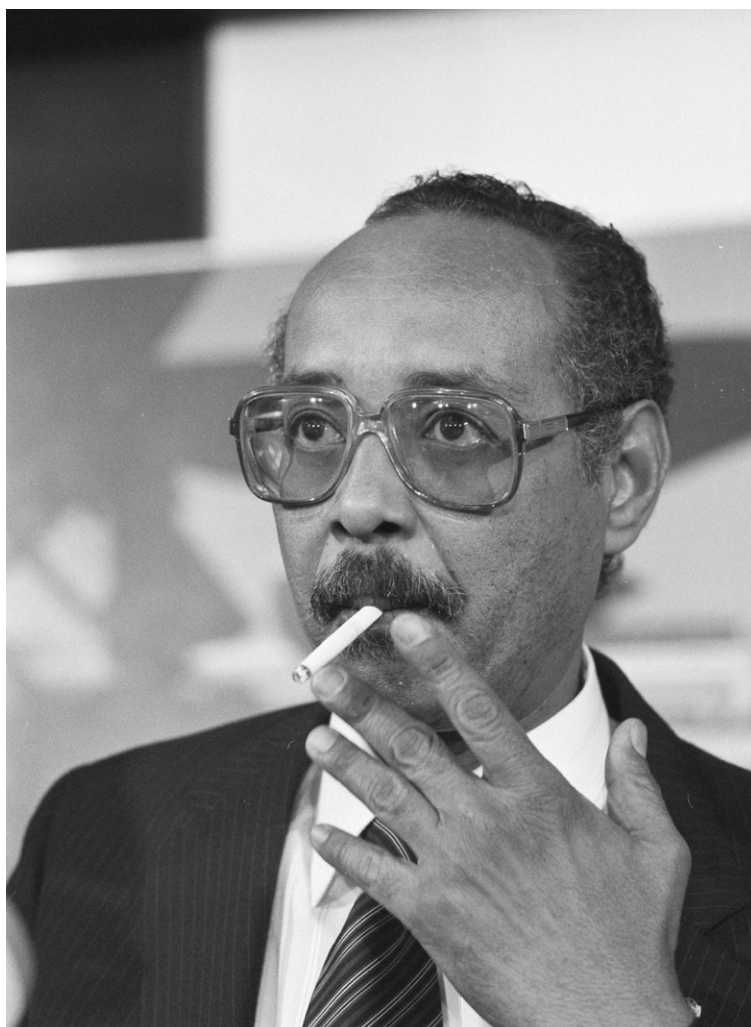
had willen voorkomen. Een drogreden, vind ik.'

Had Arron meer kunnen doen om de staatsgreep van legerleider Desi Bouterse in 1980 te voorkomen?

'Ja. Hij had bijvoorbeeld wettelijk kunnen vastleggen dat militairen geen vakbond mochten oprichten, of dat ze in ieder geval niet mochten staken. Misschien had hij ook de bevelhebber, kolonel Henk Elstak, moeten ontslaan. Die man functioneerde gewoon niet goed. Arron heeft nooit helder uitgelegd waarom hij dat niet heeft gedaan.'

Na de staatsgreep heeft Arron een tijd in de gevangenis gezeten. Hoe is hij daardoor beïnvloed?

'In de gevangenis heeft Arron verschrikkelijke dingen meegemaakt. Zo is hij voor een vuurpeloton gezet. Het bleek een schijnexecutie. Daarnaast werd hij beschuldigd van corruptie, maar Bouterse en de zijnen konden niets bewijzen. Dat was een zware slag voor ze. Na zijn vrijlating mocht hij lange tijd geen »

Henck Arron in december 1988.

'Het verbreken van zijn belofte werd hem steeds nagedragen'

politieke activiteiten ontplooiën. Volgens zijn huisarts en zijn vrouw heeft hij geen trauma aan zijn gevangenschap overgehouden. Wel had deze tijd een negatieve weerslag op zijn gezondheid.'

In 1987 waren er, voor het eerst in tien jaar, verkiezingen in Suriname. Arron werd een van de grote winnaars, en hij werd vicepresident in de nieuwe regering. Toch was Bouterse nog nadrukkelijk aanwezig. Hoe was het voor Arron om na zijn comeback rekening te moeten houden met Bouterse?

'Dat vond hij noodzakelijk. Bovendien wilde hij zich revancheren voor de dingen

die voor 1980 fout waren gegaan, denk ik. Leuk was overigens anders. Tegenover de militairen moest Arron altijd heel voorzichtig optreden. Het frappante is dat hij in die periode beste vrienden werd met zijn voormalige tegenstander, oppositieleider Lachmon, maar die twee waren natuurlijk op elkaar aangewezen. Het waren allebei mannen die de rechtsstaat en de democratische orde wilden herstellen. Samen konden ze een tegenwicht vormen tegen Bouterse.'

In 1990 werd de regering waarin Arron vicepresident was afgezet tijdens de zogeheten 'telefooncoup'. Hoe verging het Arron hierna?

'Arron wist dat zijn glorietijd voorbij was, en wilde binnen zijn partij, de Nationale Partij Suriname (NPS), het stokje overdragen. Hij was toen nog steeds partijvoorzitter. Tussen zijn aankondiging om op te stappen en zijn daadwerkelijke vertrek zat wel wat tijd. Hij durfde nog niet. Er was het nodige tumult binnen de partij; er waren bijvoorbeeld mensen die met de Nationale Democratische Partij van Bouterse wilden samenwerken. Daar zag hij geen heil in. Pas toen het hem was gelukt de partij in rustiger vaarwater te krijgen, droeg hij zijn partijvoorzitterschap over. Dat was in 1993. Zijn opvolger werd Ronald Venetiaan. Daarna wilde Arron nog veel voor de partij betekenen, maar meer vanuit een adviserende rol. Toch kon hij het niet laten om af en toe weer in de schijnwerpers te treden. Hij genoot simpelweg te veel van het politieke spel. Hij ging door, tot de laatste snik.'

— *Ferdinand Lankamp is historicus. Dit interview met Peter Meel vond in 2015 plaats.*

Premier Arron (rechts) en oppositieleider Lachmon presenteren de vlag van Suriname, november 1975.

AFBEELDINGEN: NATIONAAL ARCHIEF

Begrijp het heden, begin bij het verleden

**Met *HN Actueel* leest u
geschiedenisverhalen
bij het nieuws van nu.**

OVER VRAGEN ALS:

- Hoe komt het dat de oorlog in Gaza zo escaleert?
- Waarom is de eiwit-hype niet nieuw?
- Wat kunnen politici leren van de formatie van het kabinet-Hitler?

Lees dit en meer
op hnactueel.nl of
scan de QR-code

'Nu zijn we echt een Zuid-Amerikaans land'

Op 25 februari 1980 pleegden militair sportinstructeur Desi Delano Bouterse en vijftien andere onderofficieren een staatsgreep in Suriname. Romeo Hoost sloot zich aan bij de oppositie. "Het nieuwe regime? Zelfde stront, andere vliegen," hoorde je mensen op straat zeggen.'

Door Martijn Blekendaal

Eerst klonk een gewerschot. En toen, vanuit een doodse stilte, het geblaf van honden. Dan weet je dat er iets aan de hand is. Ik stoomde op uit bed, trok mijn kleren aan en reed, gewapend met bandrecorder en fotocamera, richting het centrum van de stad. Misschien zit er een primeurtje voor me in, dacht ik nog. Ik was dan wel geen journalist, maar werkte wel bij de televisie, als presentator van een quiz. Ik reed langs de Volkskredietbank. Een bewaker

Het politiebureau is in brand geschoten door de couppelegers. Paramaribo, 25 februari 1980.

vroeg me of ik wist wat er gebeurd was. Ik schudde nee. In de Molenstraat zag ik niets. En bij de Waterkant ook niet. Totdat ik bij het politiebureau kwam, waar ik een aantal mensen aantrof. De lichten waren gedoofd, op de grond lagen glasscherven. Iemand vertelde me dat er bij de kazerne twee politieagenten waren doodgeschoten. Militairen hadden verschillende gebouwen in de stad bezet. In de loop van de ochtend kwam er steeds meer volk op de been. Later zag ik enor-

me rookwolken. De militairen bleken het politiebureau met een patrouilleboot vanaf het water onder vuur te hebben genomen.'

Toen Romeo Hoost, voorzitter van het Comité Herdenking Slachtoffers Suriname en drijvende kracht achter de vervolging van Desi Bouterse in Nederland, enkele uren later weer huiswaarts keerde, heerste er in Suriname een nieuw regime. Na ruim vier jaar wanbeleid onder leiding van premier Henck Arron was de macht

vanaf 25 februari 1980 in handen van militair sportinstructeur Desi Delano Bouterse en vijftien andere onderofficieren, de Groep van Zestien. 'Het eerste wat ik dacht was: nu zijn we echt een Zuid-Amerikaans land geworden.'

Corruptie

Ruim vier jaar eerder was Hoost met al het idealisme van de wereld naar Suriname getrokken. Geboren in Suriname had hij zijn jeugd op Curaçao doorgebracht, »

waar zijn ouders werkten bij Shell. Maar de onafhankelijkheid van Suriname in november 1975 maakte iets bij hem los. Een droom. 'Ik zag de onafhankelijkheid als een nieuw begin, een moment van wedergeboorte. Op de Antillen lachte iedereen me uit. Zoveel geld als ik daar verdiende zou ik in Suriname nooit kunnen krijgen. Ook in Suriname zelf verklaarde iedereen me voor gek. Het land werd aan de vooravond van de onafhankelijkheid door tienduizenden Surinamers in de steek gelaten. Zij kozen eieren voor hun geld en vertrokken naar Nederland. Het kon me niks schelen. Op Curaçao had ik de mogelijkheden gezien die toerisme biedt. Suriname had wat dat betreft veel meer te bieden: de stad, de kust, de binnenlanden met al hun natuurschoon, maar ook de rijke geschiedenis. Zo'n groot grondgebied en zo weinig inwoners.' Dat optimisme liep in Suriname al vrij snel flinke deuken op. 'De corruptie was enorm. Ik probeerde een televisieproductiebedrijfje van de grond te krijgen. Maar als je niet bereid was om dingen onder tafel te regelen, dan kon je het wel vergeten. Dat was een bittere pil. Zelf barstte ik van de idealen, en dan denk je dat iedereen voor het land werkt.' De werkelijkheid was dat Suriname steeds dieper wegzakte in de problemen. 'Soms kwam er uren achtereen geen water uit de kraan. Of er was geen rijst meer, terwijl Suriname van oorsprong toch een rijstproducerend land is. Uit behoefte aan deviezen werd alle rijst geëxporteerd. Want ook het geld raakte op. Het CIS, Centraal Importbedrijf Suriname, noemden we spottend LIS: Lucht Import Suriname. Want met alle schaarste kon ik nauwelijks geloven dat er nog iets geïmporteerd werd. Ook politiek verkeerde het land in een diepe crisis. Er werd op een gegeven moment nauwelijks nog vergaderd. En als het parlement dan eindelijk weer eens bijeen was, gingen de parlementariërs met elkaar op de vuist.' Toch was er, wat Hoost betreft, geen reden voor

militair ingrijpen. Ook aan de vooravond van de coup vertrouwde hij nog op het zelfreinigende vermogen van de democratie. 'Er zaten incapabele mensen in het parlement. Maar die zouden bij de verkiezingen van maart 1980 gewoon weggestemd worden.' De rust onder het volk, vindt hij, bevestigde zijn gelijk. 'Er heerste wel een gevoel van onvrede, maar lang geen sfeer van revolutie. Er waren demonstraties en stakingen, maar alles bleef binnen de grenzen van de democratie. Een volksoptocht viel niet te verwachten. Iedereen had zijn hoop gevestigd op de verkiezingen.'

Binnen het leger raakte het geduld echter op. Zeker toen bleek dat de regering het leger wilde gaan inzetten tegen demonstranten. In een verklaring vroeg een groep onderofficieren zich openlijk af 'of in alle redelijkheid van ons kan worden verwacht dat wij ons keren tegen vreedzaam protesterende burgers die uiting geven aan een situatie waarin eigenlijk niemand weet waar hij aan toe is'. De meeste van deze militairen, onder wie Bouterse, hadden hun opleiding en diensttijd in Nederland genoten. Hun ervaringen in het goedverzorgde Nederlandse leger botsten met de situatie in Suriname: slecht materieel, achterstallige salarisbetalingen, vriendjespolitiek en een ouderwetse, inefficiënte leiding. Om hun belangen te behartigen richtten zij naar Nederlands voorbeeld in 1979 een vakbond op, de Bond van Militair Kader (BoMiKa). De regering, die weinig behoefte had aan een goedgeorganiseerde militaire oppositie, weigerde de bond te erkennen. Pas toen ging het echt mis, denkt Hoost. In januari 1980 liet de regering drie bestuursleden van de BoMiKa arresteren. De zaak zou op 26 februari 1980 dienen.

Vergaderverbod

Maar zover kwam het niet. Op 25 februari deden zestien armzalig bewapende onderofficieren, onder wie de drie bestuursleden van de BoMiKa, een greep naar de macht.

'Er heerste wel onvrede, maar lang geen sfeer van revolutie'

Het parlement is gesloten. Paramaribo, 26 februari 1980

Straatbeeld in Paramaribo, 1982.

De coup was goed voorbereid en verliep met slechts één afgebrand politiebureau, vijf doden en wat plunderingen relatief soepel. Vergeleken bij de bloedige chaos waarin bijvoorbeeld Chili was terechtgekomen na de militaire coup van Augusto Pinochet in 1973, viel dit alleszins mee. Met dank aan – zo gaat het verhaal – kolonel Hans Valk, hoofd van de Nederlandse militaire missie in Paramaribo. Van hem kwam het advies ‘Wat je doet, doe dat beheerst’. Er gaan geruchten dat Valk direct bij het plannen van de coup betrokken was, maar daarvoor ontbreekt bewijs. Onder de Surinaamse bevolking kon de staatsgreep rekenen op een enthousiast onthaal. Althans, zo was het gangbare verhaal. Volgens Hoost keurde het merendeel van de Surinamers het militaire ingrijpen af. ‘De mythe van het enthousiaste onthaal is ontstaan doordat er, in tegenstelling tot bijvoorbeeld Chili, aanvankelijk inderdaad weinig verzet was tegen de coup en de nieuwe machthebbers. De belofte dat alles zou veranderen

zorgde ervoor dat het volk niet in opstand kwam. Mensen voelden misschien een zekere genoegdoening dat ambtenaren en politici die verdacht werden van corruptie achter slot en grendel verdwenen. Maar dat wil niet zeggen dat ze ook blij waren met een militaire staatsgreep. ‘De sfeer, die eerste dagen, was angstig. De regeringscontrole was weg. Winkels en warenhuizen werden geteisterd door plunderingen. Er was een avondklok, een vergaderverbod en censuur. Burgers die zich tijdens de avondklok op straat vertoonden, werden opgepakt, naar de kazerne gebracht en gerammeld. Of ze moesten naar het kerkhof om graven schoon te vegen. Beelden daarvan werden op de televisie uitgezonden. De militairen wilden duidelijk angst inboezemen.’ De rust keerde even terug toen na bijna drie weken, op 15 maart 1980, een burgerregering aantrad onder leiding van premier Henk Chin a Sen. Hij beloofde dat er in oktober 1982 weer verkiezingen zouden komen. Achter de schermen trok de »

Desi Bouterse 1945-2024

13 oktober 1945

Geboren in Domburg, Suriname.

1968-1975

Werkzaam als militair in Nederland.

25 februari 1980

Staatsgreep. Bouterse wordt de facto dictator.

7-9 december 1982

Decembermoorden: het leger schiet vijftien tegenstanders dood.

29 november 1986

Op zoek naar rebellenleider Ronnie Brunswijk doodt het leger 39 dorpelingen in Moiwana.

25 december 1987

Bij democratische verkiezingen leidt Bouterse's partij NDP een gevoelige nederlaag.

24 december 1990

Telefooncoup: Bouterse dwingt president Ramsewak Shankar tot aftreden.

17 juli 1999

Veroordeling bij verstek in Nederland wegens cocaïnesmokkel.

2010-2020

Bouterse tot twee maal toe gekozen als president van Suriname.

30 november 2007

Start van het strafproces inzake de Decembermoorden.

5 april 2012

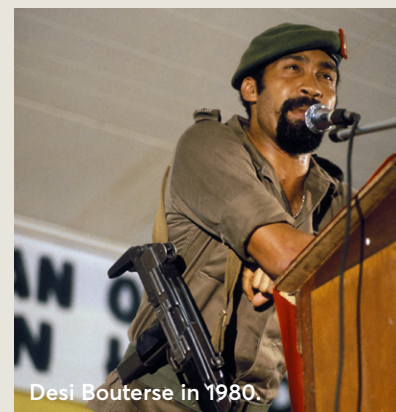
Het parlement neemt een amnestiewet aan waardoor Bouterse vrijuit gaat.

20 december 2023

Alsnog veroordeling in hoger beroep tot twintig jaar cel.

23 december 2024

Bouterse overlijdt op een geheime vluchtlocatie.

Desi Bouterse in 1980.

Surinaamse Nederlanders gaan de straat op in reactie op de Decembermoorden. Den Haag 12 december 1982.

Nationale Militaire Raad echter nog altijd aan de touwtjes. Van alle mooie beloftes kwam weinig terecht. Hoost: 'De watervoorziening bleef een probleem. "Het nieuwe regime? Zelfde stront, andere vliegen," hoorde je mensen op straat zeggen. Fraude en corruptie namen zelfs grovere vormen aan.' Toch gunde Den Haag de nieuwe machthebbers het voordeel van de twijfel. Het ontwikkelingsgeld bleef stromen. Jan Pronk, minister van Ontwikkelingssamenwerking tijdens de onafhankelijkheid in 1975, leverde als een van de weinigen kritiek: 'Elke coup draagt de kiem in zich van een volgende,' zei hij in juli 1980. Hij kreeg gelijk.

Volksmilities

In augustus 1980 kreeg de militaire top 'lucht' van het zoveelste 'complot'. De legerleiding besloot de noodtoestand uit te roepen. Hoost: 'Bouterse wendde die tegencoups alleen maar voor om meer greep op het land te krijgen. De zoge-

naamde samenzweersers werden opgepakt en opgesloten. Het parlement kon naar huis, president Johan Ferrier kreeg de zak en de grondwet trad buiten werking. Daarmee was alle hoop op een terugkeer naar de democratie verdwenen.'

In de twee jaar die Hoost daarna nog in Suriname verbleef, probeerde hij vanuit de vakbeweging zijn ideaal te verwezenlijken. Als voorzitter van een kleine bond sloot hij zich aan bij de Moederbond van Cyrill Daal, een van 's lands grootste

vakcentrales. 'De Moederbond nam het voortouw in de strijd tegen het militaire regime. Advocaten, journalisten – ze hadden zich allemaal aangesloten. Met onze stakingen hebben we het land diverse keren platgelegd. Zo dwongen we Bouterse om rekening met ons te blijven houden.

'Maar daarmee riskeerde je ook het een en ander. Zo was het hoofdkantoor van de Moederbond voortdurend doelwit van zogeheten volksmilities. Die waren meteen na de staatsgreep in het hele land

Romeo Hoost bij de herdenking van de Decembermoorden, 8 december 2019.

opgericht. Je kon er zogenaamd terecht met klachten over misstanden en voorstellen tot verbetering. In de praktijk waren ze voor de legerleiding een handig instrument om informatie te krijgen over dissidenten en politiek tegenstanders. Daarnaast gebruikte Bouterse de militie als stoottroepen. Ik kan me nog herinneren dat de bewaker van het hoofdgebouw het ziekenhuis in werd geslagen.

‘Er circuleerde een ontwerpdecreet waarin stond dat vakbondsleiders die stakingen organiseerden zonder vorm van proces vastgezet konden worden. Voor het geval dat voorzitter Cyrill Daal en de rest van het bestuur van de Moederbond opgepakt zouden worden, vormden wij – het moet in juli, augustus 1982 zijn geweest – een schaduwbestuur, dat de acties ondergronds zou voortzetten.’

Eind november dat jaar reisde Hoost als voorzitter van het schaduwbestuur naar Brussel om de Moederbond te vertegenwoordigen tijdens een conferentie van Caribische vakbondsleiders. Kort na de beruchte 8 december hoorde hij dat zijn neef Eddy Hoost en Cyrill Daal door Bouterse waren omgebracht. Bij de Dodecembermoorden werden in totaal vijftien tegenstanders van het militaire regime doodgeschoten. De staatsgreep leek zijn voltooiing te hebben bereikt. Op verzoek van FNV en CNV keerde Hoost niet terug naar Suriname. In plaats daarvan reisde hij naar Nederland.

‘Burgers werden naar de kazerne gebracht en gerammeld’

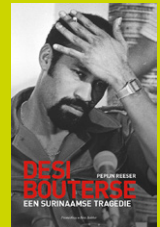
Twee keer nog heeft Hoost zijn geboorteland bezocht, maar illegaal, als medewerker van de Raad van Bevrijding. Vanuit Nederland probeerde hij Bouterse voor een rechter te krijgen, zodat hij zou boeten voor zijn daden. In 2007 begon in Suriname een strafproces, maar politieke vrienden van Bouterse wisten dat jarenlang te trainen. Pas op 20 december 2023 veroordeelde de rechter Bouterse in hoger beroep tot twintig jaar gevangenisstraf. In plaats van zich te melden bij de gevangenispoort, dook de voormalig legerleider onder. Hij wist uit handen van justitie te blijven en overleed een jaar later, op 23 december. Hoost was teleurgesteld dat Bouterse zijn straf niet had uitgezeten en in vrijheid was gestorven, zo vertelde hij aan een journalist van de lokale omroep AT5. ‘Hij is er goedkoop vanaf gekomen.’ «

— *Martijn Blekendaal is historicus en documentairemaker. Het interview met Romeo Hoost had hij in 2005.*

Eddy Hoost (links), minister van Justitie en Politie, en de Nederlandse staatssecretaris van Defensie Cees van Lent ontmoeten elkaar op Schiphol, 30 september 1975.

Meer weten

Desi Bouterse. Een Surinaamse tragedie (2015) door Pepijn Reeser plaatst de hoofdpersoon in zijn historische context.

Desi Bouterse. Een Surinaamse realiteit (2015) door Nina Jurna biedt een verklaring voor zijn populariteit in Suriname.

De geschiedenis van Suriname (2012) door Hans Buddingh' geeft een goed overzicht.

Soms is
terugblikken
de beste manier
om **VOORUIT**
te kijken.

**WORD NU
ABONNEE**

Historisch Nieuwsblad brengt de beste artikelen van toonaangevende historici. Verhalen over vroeger, waar u vandaag iets aan hebt. Investeer in de toekomst en word abonnee!

Historisch Nieuwsblad. Lees hoe het zat. Weet hoe het zit.

historischnieuwsblad.nl/abonnement